

- включение вопросов защиты информации в программу практики;
- выделение в дипломном проектировании раздела по специальным вопросам защиты информации при разработке, как программных продуктов, так и решении технических задач.

УДК 621.396

НАВЧАЛЬНА БАЗА ДИСЦИПЛІН ТЕХНІЧНОГО ЗАХИСТУ ІНФОРМАЦІЇ

Юрій Зіньковський, Вадим Клименко, Михайло Прокоф'єв.

Національний технічний університет України "КПІ"

Анотація: Розглядається досвід, набутий у взаємодії учбового процесу на кафедрі і в науково-дослідній установі галузі технічного захисту інформації у вищому навчальному закладі (ВНЗ). Така взаємодія є засобом забезпечення найбільш ефективного навчального процесу, високого рівня практичної кваліфікації випускників кафедри і перспективою їх працевлаштування за напрямом.

Викладено досвід підвищення ефективності підготовки фахівців при взаємодії навчальних і науково-дослідних підрозділів ВНЗ.

Summary: Learning base of discipline defense the information

І Вступ

Технічні засоби захисту інформації можуть бути ефективними при адекватній їх відповідності загрозам, що можуть мати місце.

Основні потенціальні загрози безпеці і відповідні типові (концептуальні) завдання захисту декларуються в основоположних організаційно-методичних стандартах ISO (Єдині критерії безпеки інформаційних технологій - CCITSE), а також у відповідних державних стандартах (ДСТУ 3396.0-96 Захист інформації. Технічний захист інформації. Основні положення., ДСТУ 3396.1-98 Захист інформації. Технічний захист інформації. Порядок виконання робіт). Ці завдання такі:

- захист від загроз конфіденційності (несанкціонованого відбору) інформації за всіма каналами її витоку (мовному, видовому, електромагнітному, оптичному, віброакустичному), особливо, за рахунок ПЕМІН і таємних каналів зв'язку (закладних пристроїв, радіомікрофонів і ін.);
- захист від загроз цілісності (несанкціонованої зміни інформації);
- захист від загроз досяжності інформації (несанкціонованого чи випадкового обмеження інформації і ресурсів самої системи);
- захист від загроз аудиту системи (наприклад, загрози несанкціонованого вторгнення в систему, маніпуляції з протоколами обміну і аудиту, загальносистемним програмним забезпеченням і ін.).

Захист інформації - це виявлення і аналіз технічних каналів витоку інформації, які пов'язані з дослідженням радіотехнічних і електричних кіл, поширенням радіохвиль, пристроїв генерування і приймання сигналів. Для вирішення завдань захисту необхідно визначити і виконати аналіз загроз, розробити систему захисту інформації, виконувати контроль функціонування та керування системою захисту інформації.

II Основна частина

Концептуальні завдання захисту інформації визначають зміст навчальних планів підготовки спеціалістів цього профілю, зміст програм спеціальних дисциплін, а також необхідну тематику лабораторних робіт за основними навчальними дисциплінами.

В деяких випадках для досягнення необхідної високої ефективності технічних засобів захисту інформації виникає потреба в унікальній апаратній підтримці, що не завжди може бути реалізована серійними промисловими електронними приладами і, навіть, потребує відповідної апаратної науково-дослідної розробки. Використання в навчальному лабораторному практикумі дослідних взірців апаратури, розробленої за індивідуальними технічними завданнями в науково-дослідних установах галузі технічного захисту інформації, є дуже бажаним як засіб забезпечення найбільш ефективного навчального процесу.

Про це свідчить досвід, набутий у взаємодії учбового процесу за профілем захисту інформації кафедри радіоконструювання і виробництва радіоапаратури радіотехнічного факультету Національного технічного

університету України (НТУУ “КПІ”) і науково-дослідного центру технічного захисту інформаційних систем (НДЦ “ТЕЗІС” НТУУ “КПІ”).

В НДЦ виконуються роботи з тематики у галузі технічного захисту інформації.

За запитом відповідних установ-замовників фахівців на кафедрі радіоконструювання і виробництва радіоапаратури у 1998 році була відкрита спеціалізація “Електронні апарати банківських систем і засоби захисту інформації”, яка включена у Державний реєстр спеціалізацій мініосвіти України і користується визнанням абітурієнтів.

Відкриття спеціалізації сприяє узгодженню змісту освіти зі змістом економічної діяльності сучасних фахівців галузі електронних апаратів і захисту інформації. В освітньо-кваліфікаційній характеристиці (ОКХ) фахівця кваліфікації “Інженер електронік банківських систем, засобів захисту інформації” узагальнений зміст освіти за актуальним напрямом. Захист інформації є конституційним обов’язком громадян і держави, так як і захист її кордонів. В сучасному суспільстві захист інформації - це захист авторських прав людини, державних, дипломатичних, військових, промислових, наукових, технологічних, комерційних, особистих таємниць; це захист сировини і матеріалів, енергії та обладнання, фінансів і коштів. Технічний захист інформації - це захист кордонів і об’єктів, електронних систем і мереж, будівель і приміщень, сховищ, офісів, осель.

В НДЦ виконуються роботи з тематики в галузі технічного захисту інформації на ліцензійній основі. Це зобов’язує НДЦ мати забезпеченість серійною апаратурою, а також власними розробками на такому високому рівні, який дозволяє виконувати атестаційне випробування засобів технічного захисту інформації (“радіовиявлювачів” закладних пристроїв) навіть на рівні вимог процедури їх сертифікації.

Нині НДЦ стає науково-дослідною базою відповідного профілю для проходження переддипломної практики студентів-випускників кафедри - спеціалістів, магістрів. Групи студентів (десятки осіб) працюють з висококваліфікованими співробітниками випробувальної лабораторії НДЦ, атесованими Держстандартом згідно з вимогами діючих стандартів щодо персоналу випробувальних лабораторій. Стендова апаратура та вимірювальні прилади, які використовуються як для випробувань, так і для проведення практики студентів, також атесовані та повірені відповідно до стандартних вимог щодо обладнання. Створені НДЦ можливості забезпечують високий якісний рівень професійної практичної кваліфікації практикантів і випускників кафедри. Завдяки цьому вони поповнюють штат як зацікавлених установ, так і самого НДЦ та організацій-замовників фахівців.

На черзі подальше укомплектування учбової лабораторії дисциплін технічного захисту інформації лабораторними макетами і вимірювальною апаратурою за сприянням НДЦ. Планується поставити достатньо насичений цикл у складі шести-семи лабораторних робіт наступного змісту:

- дослідження екрануючих властивостей захисних конструкційних матеріалів комп’ютерів - скла, тканин, композиційних матеріалів;
- вимірювання побічних електромагнітних випромінювань і наводів (ПЕМІН) комп’ютерів, як джерел неалгоритмічного витоку і втрати інформації;
- вимірювання оточуючої електромагнітної обстановки і захисних властивостей захисного електромагнітного шумлення комп’ютерів;
- дослідження індикаторних радіовиявлювачів;
- дослідження поглинаючих властивостей внутрішніх поверхонь екрануючих місткостей;
- вимірювання параметрів інформаційного захисту електромагнітних фільтрів;
- дослідження радіомікрофонів: дискретних і віброакустичних.

III Висновки

Концептуальні завдання захисту інформації, узагальнені у стандартах, визначають зміст навчальних планів, програм спеціальних дисциплін, а також тематики лабораторного практикуму підготовки спеціалістів.

Для досягнення найбільшої ефективності навчального процесу необхідно пов’язувати його з вирішенням практичних завдань у галузі захисту інформації.

Практична діяльність у галузі технічного захисту інформації у науково-дослідних підрозділах вищих навчальних закладів здійснюється на ліцензійній основі, забезпечуючи підтримку оперативної діяльності: атестацію захищених приміщень, сертифікацію, стандартизацію, розробку стендової апаратури для атестаційних лабораторних випробувань і є корисною для поєднання з навчальним процесом.

Проходженню виробничих, преддипломних практик, виконанню лабораторних робіт, зростанню рівня професійної підготовки сприяють атесовані Держстандартом спеціалісти. Оскільки висококваліфіковані спеціалісти випробувальних лабораторій атесовані Держстандартом згідно з вимогами діючих стандартів щодо персоналу, а вимірювальні прилади та стендова апаратура повірені у відповідності до вимог щодо обладнання, то при проходженні виробничих, переддипломних практик, виконанні лабораторних робіт студентами ці умови сприяють зростанню рівня їх професійної кваліфікації.